

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-41>

УДК 364 (477)

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ПРИНЦИПАМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

INFORMATION TECHNOLOGICAL ENSURING THE CONNECTION BETWEEN THE PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SOCIAL SPHERE

Сем'яничук Петро Михайлович

кандидат економічних наук,

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6987-9979>**Фасолько Тетяна Миколаївна**

кандидатка економічних наук, доцентка,

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4718-2422>**Semyanchuk Petro, Fasolko Tetiana**

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Розкрито суть, обґрунтовано необхідність і з'ясовано важливість соціально-політичних та організаційних принципів функціонування органів публічного управління у сфері соціального забезпечення. Встановлено, що в межах соціально-політичних принципів публічного управління прийнято виокремлювати такі як: демократизм, рівноправність, рівність, гласність та об'єктивність. Встановлено, що в межах організаційних принципів управління сферою соціального забезпечення прийнято виокремлювати такі як: галузевий, територіальний і функціональний. З'ясовано, що інформаційно-технологічне забезпечення підсилює взаємодію соціально-політичних та організаційних принципів упорядкування соціальної роботи на усіх рівнях. Тіснота взаємодії соціально-політичних та організаційних принципів функціонування органів публічного управління у сфері соціального забезпечення визначає ступінь результативності місцевої, регіональної і національної соціальної політики.

Ключові слова: соціальне забезпечення, соціальний захист, соціальна політика, публічне управління, соціально-політичні принципи, організаційні принципи.

The essence is revealed, the need is substantiated, and the importance of socio-political and organizational principles of the functioning of public administration bodies in the field of social security is clarified. It has been established that within the framework of socio-political principles of public administration, it is customary to single out the following: a) democracy, which involves the so-called «popularity» or the participation of the population in important processes of administrative activity; b) equality, which guarantees the same social rights of Ukrainians and all other national minorities; c) equality, which means equal action and equal responsibility of all members of society before the law; d) transparency, which ensures transparency of all plans, as well as actions and measures in the field of social security; e) objectivity, which ensures clear observance of generally recognized laws of social development and consideration of the material, intellectual and technical capabilities of the state in the implementation of planned social policy measures. It was established that within the framework of the organizational principles of social security management, it is customary to distinguish the following: a) branch principle, the implementation of which is based on the structural construction of objects of the social security sphere that are homogeneous in terms of their functioning; b) the territorial principle, which is implemented under the conditions of implementation by state bodies of complex management of institutions of the social sphere within clearly defined territorial boundaries; c) the functional principle, which is implemented through the regulatory and legal consolidation of functions and their compatibility with the relevant public administration bodies. It was found that information technology support strengthens the interaction of socio-political and organizational principles of organizing social work at the national, regional and local levels. The close interaction of socio-political and organizational principles of the functioning of public administration bodies in the field of social security determines the degree of effectiveness of local, regional and national social policy.

Keywords: social security, social protection, social policy, public administration, socio-political principles, organizational principles.

Постановка проблеми. Соціально орієнтована економіка є основою розвитку цивілізованої країни. Органи публічного управління повинні розробляти важливі заходи з метою якісного та повноцінного соціального забезпечення усіх верств населення, які потребують соціального захисту. Управління соціальним забезпеченням здійснюється на основі певних принципів, тобто на базі відповідних першооснов і правил, які визначають усі засадничі положення надання соціальної допомоги і соціальних гарантій, а також здійснення соціального страхування. Принципи публічного управління соціальним забезпеченням є науково-обґрунтованими та неодноразово підтвердженими практикою закономірностями, що дозволяють будувати соціальну державу. Глибше наукове дослідження сутності принципів державного управління соціальним забезпеченням дозволить детальніше з'ясувати їхні особливості у контексті покращення соціального захисту. Інформаційно-технологічне забезпечення пришвидшить і покращить двосторонній взаємозв'язок та доступ до необхідної інформації, її систематизацію, обробку, аналіз та прийняття рішень у соціальній сфері.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблематика соціального забезпечення є багатоаспектною, що підтверджується широким спектром науково-дослідних праць у цій царині. Так, М. Бондар, О. Кадикало, О. Орловський, М. Боднарук і Б. Сташків у своїх працях аналізують нормативно-правове регулювання сфери соціального забезпечення, досліджують історію соціальної підтримки й описують базові моделі соціального захисту. А. Іванова здійснює систематизацію повноважень органів публічного управління у сфері соціального забезпечення. А. Клименко вивчає специфіку міжнародно-правових стандартів соціальної політики. О. Лішик приділяє увагу соціальному забезпеченню внутрішньо переміщених осіб внаслідок війни в Україні. С. Нечипоренко фокусується на завданнях публічного управління у сфері соціального забезпечення за несприятливих економічних, політичних та військових умов. В. Філіпчук теоретично обґрунтовує шляхи реалізації багатовекторної політики органів публічного управління у сфері соціального забезпечення. О. Ястремська і Л. Мажник висвітлюють роль та особливості публічного адміністрування у соціально-економічній сфері країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові дослідження у царині управління сферою соціального забез-

печення, з огляду на аналіз публікацій, актуалізуються новими викликами та умовами внутрішнього і зовнішнього характеру. Оскільки управління соціальним забезпеченням є доволі ємною галуззю, то окремим аспектам надавалося відносно мало уваги. Серед них – принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення, дослідженню яких і присвячена ця стаття.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження особливостей взаємозв'язку принципів публічного управління у соціальній сфері та важливості інформаційно-технологічного забезпечення у процесі поєднання усіх їхніх компонентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення є сукупністю продуманих керівних настанов і виважено прописаних найважливіших правил згідно яких відбувається організація та реалізація соціальноорієнтованих планів загальнонаціонального, обласного, районного, міського, районного в містах, селищного й сільського рівнів. Загалом, принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення групують за соціально-політичною та організаційною ознаками.

Соціально-політичні принципи характеризуються загальним багаторівневим виконавчо-розпорядчим поширенням. Ця група охоплює такі важливі принципи як:

а) демократизм, який передбачає так звану «народність» або участь населення у важливих процесах управлінської діяльності;

б) рівноправність, яка гарантує однакові соціальні права українців та усіх інших національних меншин;

в) рівність, яка означає однакову дію та однакову відповідальність усіх членів суспільства перед законом;

г) гласність, яка забезпечує прозорість усіх планів, а також дій і заходів у сфері соціального забезпечення;

ґ) об'єктивність, яка здійснює чітке дотримання загальноновизначених закономірностей суспільного розвитку та врахування матеріальних, інтелектуальних і технічних можливостей держави у реалізації запланованих заходів соціальної політики.

Організаційні принципи управління сферою соціального забезпечення у своїй групі органічно поєднують такі взаємопов'язані та взаємодоповнюючі компоненти як:

а) галузевий принцип, реалізація якого ґрунтується на структурній побудові однорід-

них за характером функціонування об'єктів сфери соціального забезпечення;

б) територіальний принцип, що реалізується за умов здійснення державними органами комплексного управління установами соціальної сфери у чітко окреслених територіальних межах;

в) функціональний принцип, що реалізується шляхом нормативно-правового закріплення функцій та їхньої сумісності відповідним органам публічного управління.

Інформаційно-технологічне забезпечення підсилює взаємодію соціально-політичних та організаційних принципів упорядкування соціальної роботи на національному, регіональному та місцевому рівнях. Зв'язок між усіма рівнями соціальної сфери, за сучасних умов інформаційного суспільства, надає першорядного значення саме інформаційно-технологічному забезпеченню. Адекватне відображення нормативно-правових та управлінських процесів є найважливішим елементом інформаційно-технологічного забезпечення в управлінні соціальною сферою. Інформаційно-технологічне забезпечення в управлінському контексті повинно об'єктивно й у повному обсязі відображати інформацію, що дозволить органічно взаємопов'язати і взаємодоповнити усі компоненти соціально-політичних та організаційних принципів публічного управління у сфері соціального забезпечення.

Принципи управління соціальним забезпеченням повинні охоплювати всі компоненти та взаємозв'язки цієї важливої сфери. До останніх М. Бондар у своїх працях відносить: «програми соціального страхування, програми соціальної допомоги, універсальні програми, схеми взаємної вигоди, національні ощадні фонди та інші механізми, включаючи ринкові підходи, які відповідно до національного законодавства або практики є частиною системи соціального страхування, забезпечення країни» [1].

Поєднання соціально-політичних та організаційних принципів управління сферою соціального забезпечення, за науковими висновками А. Іванової, дозволяє у повній мірі реалізувати низку таких важливих заходів як: «а) здійснення моніторингу й аналізу чисельності соціально вразливих верств суспільства, що дасть можливість забезпечити на відповідному рівні їх соціальний захист та фінансувати економічно необхідні соціальні послуги,...; б) зменшення ієрархічної мережі бюджетних установ у сфері надання соціальних послуг, що дасть змогу значно економніше й ефективніше фінансувати їх...; в) надання

соціальних послуг на конкурентній основі, що шляхом ринкових механізмів дозволить поліпшити якість соціального обслуговування населення» [2, с. 46].

Перехід усієї національної системи економічних відносин на військові рейки у поєднанні зчисленими соціальними проблемами та викликами, вимагають швидких перетворень і трансформаційних зрушень у сфері соціального забезпечення в Україні. Принципи публічного управління соціальною сферою повинні враховувати ці всі нові реалії. І як результат – надавати особливої уваги створенню співзвучного з існуючою ситуацією дієвого та ефективного правового підґрунтя для здійснення повноцінного соціального захисту усіх потребуючих категорій населення. У підтвердження нашої думки варто навести висновок, до якого доходить у своїх працях О. Кадикало: «Саме належне забезпечення соціальних ґарантій є сьогодні одним із пріоритетних завдань, що постають перед чинною владою. Розстановка таких акцентів у державотворенні сприятиме стабілізації ситуації в суспільстві та налагодженню ефективного діалогу влади з населенням» [3, с. 127].

Перманентні глобалізаційні та інтеграційні процеси стають усе відчутнішими й помітнішими в усіх сферах життєдіяльності людей. Система соціального забезпечення не знаходиться осторонь усіх цих міжнародних змін. Крім того, крайні одинадцять місяців, у зв'язку з повномасштабною війною в Україні, міждержавна та внутрішня міграція населення вимірюється кількомільйонними потоками. Відтак, дотриманням прав і свобод переселенців повинно здійснюватися у відповідності до принципів публічного управління у сфері соціального забезпечення. Звісно, у випадку еміграції мільйонів українців у різні країни, виникає нагальна потреба узгодження соціального законодавства. Соціально-політичні та організаційні принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення повинні зосередитися на вивченні таких важливих соціальних питань, а саме – збереження права українських переселенців на соціальні ґарантії при тимчасовому або постійному переїзді з однієї країни в іншу. Національна система соціального забезпечення повинна вибудовуватися з урахуванням динаміки параметрів макроекономічного розвитку країни, соціально-демографічної структури населення, історично-культурних особливостей і традицій. Національна система соціального забезпечення має функціонувати на базі вну-

трішньодержавного правопорядку. Водночас, не варто ігнорувати діючих реалій, де саме право на соціальне забезпечення повинно відповідати міжнародним нормативно-правовим соціальним стандартам. Національна система соціального захисту України, за умов євроінтеграції, повинна забезпечити належний рівень життя і гарантувати відповідні дії та виплати при настанні соціальних ризиків. Кожна людина повинна отримати передбачене законодавчими нормами соціальне забезпечення. Україна, на шляху до вступу до Європейського Союзу зіткнулася і певними проблемами, що стосуються функціонування національної системи соціального забезпечення. З цього приводу А. Клименко зазначає: «наразі не вирішено проблему реалізації міжнародно-правових гарантій соціальних прав громадян і міжнародно-правових зобов'язань України щодо модернізації діючої системи соціального захисту в національному законодавстві. У переважній більшості випадків закони з питань ратифікації міжнародних договорів приймаються без одночасного прийняття нових або внесення змін до чинних законів України, що впливають із цих договорів. ...Україна визнає міжнародні стандарти в соціальній сфері, але не вживає достатніх заходів для їх практичної реалізації» [4, с. 8].

Повномасштабна війна за крайні одинадцять місяців призвела до кризового і катастрофічного соціально-економічного стану й гуманітарної кризи. Таке важке соціально-економічне становище з руйнацією промисловості і сільського господарства, нищенням інфраструктури та зміною локалізації підприємств відбувався доволі стрімкими темпами, яке для усього населення було непрогнозованим. Ці проблеми доволі чітко описує О. Лішик: «...відбулося зниження трудового потенціалу, поширення безробіття, підвищення цін на продовольчі товари, зниження рівня життя, що пов'язано з пошкодженням і руйнуванням житлових фондів та механізму соціального захисту. Невиплата соціальної допомоги та ряд труднощів із працевлаштуванням, нестача ресурсів і підвищення ризиків для збереження життя створюють надзвичайно складний режим життя» [5, с. 86].

За умов повномасштабного вторгнення так само як і за мирного існування необхідна дієва система соціального страхування. Цей один з основних інститутів сфери соціального забезпечення за умов ринкової економіки. Соціальне страхування повинне забезпечити реалізацію усіх конституційних прав громадян для отри-

мання матеріального відшкодування у випадку настання соціальних ризиків. Соціальне страхування повинне функціонувати за будь-яких обставин соціальної політики. Масштаби і форми соціального страхування залежать від соціально-політичних та організаційних принципів публічного управління у сфері соціального забезпечення. Важливість та особливості цього явища висвітлює С. Нечипоренко: «Соціальне страхування як система, регульована державою, виникла за умов певного рівня розвитку суспільства, економіки та фінансових відносин і це можна розглядати як великий винахід суспільства й економістів, бо відображає об'єктивні потреби й інтереси його розвитку. Інститут соціального страхування є результатом усвідомленого застосування страхових відносин з метою державного регулювання дії соціальних ризиків. У процесі розвитку соціального страхування оформилося в самостійну систему, відмінну як від суто страхової, так і від системи, заснованої на принципах соціальної допомоги» [6, с. 56].

Право соціального забезпечення займає важливу нішу соціальної політики. Це право зумовлено організаційними принципами управління сферою соціального забезпечення. З огляду на це, соціальне забезпечення керується невідкладними нормативно-правовими актами. Законодавча база, що визначає аспекти функціонування системи соціального забезпечення розкриває його сутність і призначення соціального захисту на сучасному етапі, а також дозволяє окреслити потенційні вектори національного й регіонального соціального розвитку. Так, О. Орловський і М. Боднарук у своїх працях досліджують правову основу сфери соціального забезпечення: «До сутнісних ознак сучасного права соціального забезпечення можна віднести: комплексний характер, заснований на органічному поєднанні публічно-приватних засад урегулювання соціально-забезпечувальних відносин; подальше розширення договірної сфери регулювання відносин; гарантування людині гідного рівня життя та максимальну реалізацію і захист усіх соціальних прав як визначальну мету галузі права; спрямованість на нормативно-правове врегулювання подолання бідності; розширення суб'єктного складу соціально-забезпечувальних відносин насамперед за рахунок суб'єктів недержавного сектору надання соціального забезпечення та соціальних послуг» [7, с. 52].

Принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення можна розглядати

у трьох площинах. Перша передбачає основні засади соціальної політики і вихідні ідеї соціального забезпечення, що характеризуються універсальністю свого розповсюдження серед населення, загальністю свого охоплення усіх верств, значущістю свого впливу на рівень життя і добробут людей. Друга площина передбачає поступову адаптацію суспільства до існуючих соціальних стандартів та процедурних моментів оформлення соціальної допомоги й отримання соціальних гарантій. Третя площина передбачає закріплення існуючих соціальних стандартів та вивчення передового досвіду з перспективою їх адаптації і впровадження в Україні. Усе сказане зводиться до досягнення соціальної справедливості. Принципи останньої у своїх дослідженнях розкриває Б. Сташків: «Зміст галузевих принципів права соціального забезпечення: належність права на соціальне забезпечення до основних прав і свобод людини; установлення соціального забезпечення у всіх випадках настання соціально значимих обставин; принцип створення на випадок настання соціальних випадків, що ведуть до матеріальної незабезпеченості людей, фондів соціального забезпечення на засадах поєднання соціальної солідарності і соціального індивідуалізму; принцип всезагальності, всебічності й доступності соціального забезпечення; принцип диференціації видів, умов і норм соціального забезпечення; принцип надання соціального забезпечення в обсягах, що орієнтує на достатній рівень життя; принцип гарантування здійснення передбачених законодавством видів соціального забезпечення. Внутрішньогалузеві принципи права соціального забезпечення: нормативно-правові принципи структурних утворень права соціального забезпечення; принципи пенсійного права; принципи допомогового права; принципи соціально-обслуговувального права» [8, с. 226–227].

За тридцятирічний період відновлення незалежності України та її ринково-економічної трансформації, національна система соціального захисту відзначилася кардинальними змінами, що пов'язані з її функціями, джерелами фінансування соціальних витрат, принципами, порядком затвердження й отримання соціальної допомоги і страхування соціальних ризиків. Роздержавлення інституцій сфери соціального забезпечення сприяло диверсифікації соціальних послуг, появі нових каналів отримання соціальних компенсацій, розподілу соціальних функцій і принципів між органами публічного управ-

ління, домогосподарствами й корпоративним сектором, впровадженню міжнародних соціальних норм і стандартів з метою підвищення добробуту й покращення соціального захисту населення. За сучасних умов не всі проблеми сфери соціального забезпечення в Україні вирішені, а окремі з них посилюються, про що у своїх працях пише В. Філіпчук: «Глибока соціально-економічна криза, відсутність надійної системи забезпечення національної безпеки, нерозвиненість соціальних інститутів щодо збереження людського потенціалу поглиблюють руйнівний вплив цих небезпек на суспільство. Нагальною потребою в Україні у контексті глобалізаційних процесів є забезпечення надійного соціального захисту, збереження трудового потенціалу, розвиток ринку праці, подолання бідності, забезпечення гарантій, прав та свобод населення, дотримання принципів соціальної справедливості» [9, с. 109].

Держава є основним органом, що забезпечує реалізацію соціальної політики. Враховуючи цю догму, О. Ястремська і Л. Мажник стверджують: «Необхідно дотримуватись двох основних принципів: відкритості і прозорості системи державного управління, впроваджуючи систему внутрішнього контролю і аудиту, використовуючи досвід таких країн як Швеція, Канада, США, Нідерланди, Польща. Забезпечення прозорості діяльності органів влади при реалізації соціальної політики сприяє забезпеченню якості підзвітності органів влади публічним органам» [10, с. 78].

Висновки. Отже, якість національної соціальної політики залежить від принципів публічного управління у сфері соціального забезпечення, які можна згрупувати за соціально-політичним та організаційним змістом. У своїй комплексній єдності, завдяки інформаційно-технологічному забезпеченню, соціально-політичні та організаційні принципи охоплюють усі аспекти соціальної сфери. Держава, в особі органів публічного управління, є гарантом соціальної спрямованості й соціального захисту населення. Безпосередній вплив принципів публічного управління спрямований на безперервне забезпечення державних соціальних стандартів і гарантування таких виплат як: законодавчо закріплені розміри мінімальної заробітної плати, нормативно передбачені доходи громадян, належне пенсійне забезпечення, юридично обґрунтована соціальна допомога, аргументовані розміри інших різновидів соціальних виплат, що повинні вивести рівень життя населення з-за межі бідності і прожиткового мінімуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондар М. І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/976/934>.
2. Іванова А. Особливості забезпечення соціального захисту в умовах децентралізації бюджетних повноважень. *Світ фінансів*. 2021. № 1 (66). С. 38–47.
3. Кадикало О. І. Особливості нормативно-правового забезпечення соціального захисту окремих верств населення в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 126–129.
4. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 1–10.
5. Лішик О. П. Проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 10. С. 86–89.
6. Нечипоренко С. Д. Сутність та значення соціального страхування в системі соціального захисту населення. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 55–60.
7. Орловський О. Я., Боднарук М. І. Сучасне право соціального забезпечення: концептуальні підходи до поняття та сутності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 3 (38). С. 49–53.
8. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
9. Філіпчук В. Р. Соціальний захист населення: зміст категорії та відповідність викликам глобалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20. Ч. 3. С. 106–110.
10. Ястремська О. М., Мажник Л. О. Публічне адміністрування : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 132 с.

REFERENCES:

1. Bondar M. I. (2021). Sotsialne zabezpechennia ta sotsialnyi zakhyst v Ukraini [Social security and social protection in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 34. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/976/934>. [in Ukrainian]
2. Ivanova A. (2021). Osoblyvosti zabezpechennia sotsialnoho zakhystu v umovakh detsentralizatsii biudzhetykh povnovazhen [Peculiarities of providing social protection in conditions of decentralization of budgetary powers]. *Svit finansiv*, 1 (66), 38–47. [in Ukrainian]
3. Kadykalo O. I. (2021). Osoblyvosti normatyvno-pravovoho zabezpechennia sotsialnoho zakhystu okremykh verstv naselennia v Ukraini [Peculiarities of regulatory and legal provision of social protection of certain strata of the population in Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoj yurysprudentsii*, 3, 126–129. [in Ukrainian]
4. Klymenko A. L. (2017). Sotsialnyi zakhyst i sotsialne zabezpechennia v umovakh yevrointegratsii Ukrainy: okremi aspekty [Social protection and social security in the conditions of the European integration of Ukraine: separate aspects]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva*, 2 (12), 1–10. [in Ukrainian]
5. Lishyk O. P. (2019). Problemy sotsialnoho zakhystu vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Problems of social protection of internally displaced persons in Ukraine]. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, 10, 86–89. [in Ukrainian]
6. Nechyporenko S. D. (2017). Sutnist ta znachennia sotsialnoho strakhuvannia v systemi sotsialnoho zakhystu naselennia [The essence and significance of social insurance in the system of social protection of the population]. *Ahrosvit*, 6, 55–60. [in Ukrainian]
7. Orlovskiy O. Ya., Bodnaruk M. I. (2021). Suchasne pravo sotsialnoho zabezpechennia: kontseptualni pidkhody do poniattia ta sutnosti [Modern social security law: conceptual approaches to the concept and essence]. *Prykarpat-skyi yurydychnyi visnyk*, 3 (38), 49–53. [in Ukrainian]
8. Stashkiv B. I. (2016). Pravo sotsialnoho zabezpechennia. Zahalna chastyna [The right to social security. General part]. Chernihiv. [in Ukrainian]
9. Filipchuk V. R. (2018). Sotsialnyi zakhyst naselennia: zmist katehorii ta vidpovidnist vyklykam hlobalizatsii [Social protection of the population: content of the category and compliance with the challenges of globalization]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 20, 106–110. [in Ukrainian]
10. Iastremska O. M., Mazhnyk L. O. (2015). Publichne administruvannia [Public administration]. Kharkiv. [in Ukrainian]